

Xusayn Voiz Koshifiyning axloqiy qarashlari

Muslima Mahmud-qizi Mamadaliyeva
Mohiniso Xayrullo-qizi Anvarjonova
Ilmiy maslahatchi: M.Mirzakarimova
Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Husayn Voiz Koshifiyning axloqiy qarashlari, inson kamoloti haqidagi fikrlari va jamiyat tarbiyasiga oid g'oyalari tahlil qilinadi. Uning asarlarida ilgari surilgan ma'naviy-axloqiy tamoyillar sharq pedagogik tafakkurining muhim qismi sifatida ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, "Axloqi Muhsiniy" asarida bayon etilgan komil inson konsepsiyasi yoritiladi. Koshifiy axloqni jamiyat taraqqiyotining asosi deb biladi. Maqolada uning ta'lim-tarbiya, adolat, saxovat, halollik va sabr haqidagi qarashlari keng tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: axloq, komil inson, tarbiya, adolat, saxovat, halollik, sabr, ma'naviyat, pedagogik qarashlar, nasihat

Moral views of Husayn Voiz Kashifi

Muslima Mahmud-kizi Mamadaliyeva
Mohiniso Khairullo-kizi Anvarjonova
Scientific advisor: M.Mirzakarimova
Andijan State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article analyzes the moral views of Husayn Voiz Kashifi, his thoughts on human perfection and ideas on the education of society. The spiritual and moral principles put forward in his works are considered an important part of Eastern pedagogical thought. In particular, the concept of a perfect person, set forth in the work "Akhloqi Muhsiniy", is highlighted. Kashifi considers morality to be the basis of the development of society. The article extensively analyzes his views on education, justice, generosity, honesty and patience.

Keywords: morality, perfect person, education, justice, generosity, honesty, patience, spirituality, pedagogical views, advice

Husayn Voiz Koshifiy XV asrning yirik mutafakkiri va ma'rifatparvar olimlaridan biridir. U nafaqat adib, balki axloqshunos va pedagog sifatida ham mashhurdir. Koshifiyning ilmiy merosi Sharq axloqiy tafakkurining rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning asarlari o'z davridayoq keng tarqalgan va qadrlangan.

Mutafakkir insonning ma'naviy kamolotiga alohida e'tibor qaratgan. U axloqni inson hayotining bosh mezoni deb hisoblagan. Koshifiy jamiyat taraqqiyoti axloqiy yetuklik bilan chambarchas bog'liq ekanini ta'kidlaydi. Shu sababli uning axloqiy qarashlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Koshifiy axloqni inson ruhiyati bilan bog'liq tushuncha sifatida talqin qiladi. Unga ko'ra, insonning ichki dunyosi pok bo'lsa, uning xulqi ham go'zal bo'ladi. Axloqiy fazilatlar tug'ma emas, balki tarbiya orqali shakllanadi. Shu bois u tarbiyani eng muhim ijtimoiy omil deb biladi. Ota-onaning farzand tarbiyasidagi mas'uliyati alohida ta'kidlanadi. Yaxshi xulq insonni jamiyatda hurmatga sazovor etadi. Yomon axloq esa insonni tubanlikka olib boradi. Demak, axloq inson qadr-qimmatining asosidir. Koshifiy komil inson masalasiga keng to'xtaladi. Uning fikricha, komil inson ilmi, odobli va adolatli bo'lishi kerak. Bunday inson nafaqat o'z manfaatini, balki jamiyat manfaatini ham o'ylaydi. U sabr-toqatli va bardoshli bo'ladi.

Komil inson yolg'ondan va riyodan yiroq yuradi. U saxovatli va muruvvatli bo'lishi lozim. Koshifiy komillikni ma'naviy yetuklik bilan bog'laydi. Bu g'oya uning axloqiy qarashlarining markazida turadi. U adolat tushunchasi mutafakkir ta'limotida muhim o'rin egallaydi va adolatni jamiyat barqarorligining asosi deb biladi. Adolatsiz jamiyatda nizolar ko'payadi. Shuning uchun rahbarlar adolatli bo'lishi kerak. Koshifiy hukmdorlarni halollik va mas'uliyatga chaqiradi.¹ Adolat insonlar o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi. U zulmni qattiq qoralaydi. Adolatli boshqaruv jamiyat farovonligini ta'minlaydi.

Koshifiy saxovat va muruvvatni ulug' fazilat sifatida talqin qiladi. Uningcha, saxiylik inson qalbining boyligini ko'rsatadi. Saxovat jamiyatda mehr-oqibatni kuchaytiradi. U boylikni faqat moddiy ne'mat deb emas, balki ma'naviy boylik deb ham tushunadi. Kambag'allarga yordam berish insoniy burchdir. Muruvvatli inson jamiyatda e'zozlanadi. Xasislik esa salbiy illat sifatida qoralanadi. Saxovat komil insonning ajralmas belgisi hisoblanadi. Halollik va rostgo'ylik masalasi ham muhim o'rin tutadi. Koshifiy yolg'onni inson sha'niga dog' deb biladi. Halol mehnat qilishni targ'ib etadi. Unga ko'ra, rostgo'y inson ishonchli bo'ladi. Halollik insonning ichki pokligidan dalolat beradi. Jamiyatda ishonch muhitini yaratishda rostgo'ylik muhim ahamiyatga ega. U firibgarlik va xiyonatni qoralaydi. Halol inson doimo hurmat topadi.

Shuningdek, sabr va qanoat fazilatlar alohida ta'kidlanadi. Koshifiy sabrni hayot sinovlariga bardosh berish vositasi deb biladi. Qanoat insonni ochko'zlikdan saqlaydi. Sabrli inson muammolarga oqilona yondashadi. U hissiyotlarga berilmaydi. Qiyinchiliklar insonni chiniqtiradi. Qanoatli odam ruhiy xotirjamlikka erishadi. Bu fazilatlar insonni ma'naviy jihatdan yuksaltiradi. Ta'lim va tarbiya masalasi uning axloqiy qarashlarida markaziy o'rinda turadi. U ilmni eng katta boylik deb biladi.

¹ . O'zbek pedagogik tafakkuri tarixi. – Toshkent: Fan, 2010. (Monografiya)

Ilmli inson axloqli bo'lishi zarur. Tarbiya yoshligidan boshlanishi kerak. Ustozning mas'uliyati katta ekanini ta'kidlaydi. Ilm va axloq uyg'un bo'lgandagina haqiqiy kamolot yuzaga keladi. Jaholani jamiyatning eng katta dushmani deb hisoblaydi. Shunday qilib, ta'lim va axloq bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir.

Xulosa qilib aytganda, Husayn Voiz Koshifiy axloqiy tafakkur rivojiga katta hissa qo'shgan mutafakkirdir. Uning qarashlari inson kamoloti masalasiga qaratilgan. U axloqni jamiyat taraqqiyotining asosi deb bilgan. Komil inson g'oyasi uning ta'limotida markaziy o'rin tutadi. Adolat, saxovat va halollik asosiy fazilatlar sifatida talqin qilinadi. Sabr va qanoat insonni ma'naviy jihatdan boyitadi. Ta'lim va tarbiya axloqiy kamolotning muhim sharti hisoblanadi. Uning asarlari bugungi kunda ham tarbiyaviy ahamiyatga ega. Koshifiy merosi yosh avlodni ma'naviy yetuklikka undaydi. Shu bois uning axloqiy qarashlari doimo dolzarb bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbek pedagogik tafakkuri tarixi. – Toshkent: Fan, 2010. (Monografiya).
2. Madaminjonovna, M. M. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES.
3. Muhammaddilyor Diyorbek O'G'Li Uzoqjonov, & Maxliyoxon Madaminjonovna Mirzakarimova (2025). Atrof-muhitni asrash va ekologik barqarorlikni ta'minlash muammolari. Science and Education, 6 (12), 17-21.
4. Mirzakarimova, M. (2025). O 'QUVCHILARDA TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIAGNOSTIK TAHLILI. Scientific journal of the Fergana State University, (4), 1-1.
5. Mirzakarimova, M. (2025). Didactic Effectiveness of Teaching General Sciences with an Entrepreneurial Orientation. Journal of Institutional Research South East Asia, 23(3).
6. Uzoqjonov, M. D. O. G. L., & Mirzakarimova, M. M. (2025). Zamonaviy texnologiyalarning atrof-muhitga ta'siri. Science and Education, 6(11), 281-284.
7. El-Atrash, A., Zaki, S., Tousson, E., & Negm, M. (2022). Copper oxide nanoparticles induced liver and kidney toxicity in rat. Asian Journal of Biochemistry, Genetics and Molecular Biology, 12(4), 154-160.
8. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonov, M. D. O. G. L. (2025). Zamonaviy axborot texnologiyalariga o'tishda axborot xavfsizligi. Science and Education, 6(10), 89-93.
9. МИРЗАКАРИМОВА, М. М. (2022). ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ТАДБИРКОРЛИККА ЙУНАЛТИРИБ У^ ИТИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ.

10. Madaminjonovna, M., & Uzoqjonov, M. (2025). The possibilities of solving environmental problems through technology. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 11-15.

11. Uzoqjonov, M., & Mirzakarimova, M. (2025). The role and significance of artificial intelligence in modern society. *Technical Science Integrated Research*, 1(6), 8-10.

12. Mirzakarimova, M., & Uzoqjonov, M. (2025). Information security in information-communication technologies. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(6), 8-11.

13. Умнов, Д. Г., Кариев, А. Д., Тешабоев, А. Ю., & Мирзакаримова, М. М. (2024). Формирование финансовой грамотности и культуры потребления у старших дошкольников. *Перспективы науки и образования*, (6 (72)), 420-436.

14. MADAMINJONOVNA, M. X. T. T. Y. (2022). NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. *Nova. Pub*, 1-128.

15. Madaminjonovna, M. M. (2024). ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE" MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(5), 51-55.

16. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 264-269.

17. Mirzakarimova, M. M. (2024). O'qituvchining muomala madaniyati. *Science and Education*, 5(4), 278-282.

18. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji. *Science and Education*, 5(2), 224-228.

19. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari. *Science and Education*, 4(12), 321-324.

20. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish. *Science and Education*, 4(11), 78-83.

21. Mirzakarimova, M. (2023). CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 410-415.

22. Мирзакаримова, М. М. (2020). Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 97-103.

23. Мирзакаримова, М. М. (2020). ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL" INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY*, 1(1), 63-65.

24. Mirzakarimova, M. M. (2022). The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes. *Telematique.-2022.-S*, 7128-7131.

25. Мирзакаримова, М. М. (2020). Замонавий шароитларда умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 216-222.

26. Mirzakarimova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 2(8), 92-94.

27. Madaminjonovna, M. M. (2023). Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies. *International Journal of Human Computing Studies*, 5(3), 15-17.